

Економічні науки

УДК 330.131.5

Лисак Ольга Петрівна

*старший судовий експерт відділу економічних досліджень
Вінницький науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС України*

Лысак Ольга Петровна

*старший судебный эксперт отдела экономических исследований
Винницкий научно-исследовательский
экспертно-криминалистический центр МВД Украины*

Lysak Olha

*Senior Legal Expert of the Economic Research Department
Vinnytsia Scientific and Research Expert-Criminalistic Center of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine*

**ОЦІНКА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА
ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ
ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE
ENTERPRISE**

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду сутності категорії «економічна ефективність» розгляду та основних підходів до оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств.*

***Ключові слова:** економічна ефективність, підприємство, оцінювання.*

***Аннотация.** Статья посвящена рассмотрению сущности категории «экономическая эффективность» и основных подходов к*

оцениванию экономической эффективности деятельности предприятий.

Ключевые слова: *экономическая эффективность, предприятие, оценивание.*

Summary. *The article is devoted to the consideration of the essence of the category of «economic efficiency» and main approaches to assessing the economic efficiency of enterprises.*

Key words: *economic efficiency, enterprise, evaluation.*

Постановка проблеми. В сучасних ринкових умовах господарювання вітчизняні підприємства потребують активних дій з підвищення ефективності їх діяльності. В зв'язку з глобальними кризовими економічними явищами, викликаними поширенням пандемії COVID-19, стан економіки України суттєво погіршився, що актуалізує необхідність пошуку напрямів подолання проблем підвищення ефективності діяльності підприємств, зумовлює необхідність глибокого дослідження їх причин та удосконалення методів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню наукової проблематики оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств присвятили свої праці такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені-економісти, як О. Амоша, Дж. Блек, П. Друкер, М. Мейєр, Д.С. Синк, А.А. Томпсон, Ф. Кене, Р. Каплан, В. Петі, Д. Нортон, Р. Ланг, В. Андрейчук, О.Д. Шеремет, В.І. Осипов, В.В. Ковальов, К. Салига, Р.С. Сайфулін та ін. Незважаючи на значну кількість наукових праць та вагомий науковий доробок, потребують уточнення та подальшого розвитку теоретико-методичні та практичні підходи до визначення сутності та змісту категорії «економічна ефективність» і до формування системи показників оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств.

Метою статті є узагальнення теоретичних положень та дослідження

теоретико-методичних підходів до оцінювання економічної ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи поняття «ефективність» з економічної точки зору важливо визначити сутність близького до нього терміну «ефект». Під «ефектом» розуміється очікуваний результат деякого цілеспрямованого процесу. Наприклад, якщо розглядати виробничу діяльність, то її результатом буде деякий продукт з певним набором його характеристик, який задовольняє потреби споживача. Таким чином, продукт може вважатися первинним ефектом виробництва, а дохід від його реалізації можна охарактеризувати як вторинний ефект виробничої діяльності.

В економічній теорії відносно тлумачення поняття «ефект» сформовано консолідований науковий підхід, а відносно понять «ефективність» та «результативність» триває наукова дискусія. Починаючи з 1911 року, відтоді як учений-економіст Х. Емерсон запропонував введення в науковий обіг категорії «ефективність» як максимального вигідного співвідношення між сукупними затратами та економічними результатами [1], сформовано три основних підходи до наукового тлумачення даної категорії, а саме розуміння сутності ефективності як:

- економічності, продуктивності, прибутковості;
- результативності;
- нефінансової характеристики процесів і дій, організаційних характеристик діяльності.

Як економічна категорія «ефективність» має такі різновиди, як [2]:

- економічна ефективність, яка характеризує відповідність витрат і результатів діяльності підприємства у грошовій формі його цілям та інтересам його учасників;
- соціальна ефективність, яка характеризує відповідність витрат і

соціальних результатів діяльності підприємства цілям і соціальним інтересам суспільства;

- екологічна ефективність, яка характеризує відповідність витрат і екологічних результатів інтересам держави та суспільства.

В результаті проведеного аналізу наукових літературних джерел та власних досліджень пропонуємо під економічної ефективністю діяльності підприємства розуміти показник, який характеризує досягнення підприємством більш високого економічного результату в порівнянні з попереднім та який визначає точність наряду дій та намагань підприємства для отримання кінцевого економічного результату і варіанту «правильності» його досягнення.

Економічна ефективність діяльності підприємства характеризує його фінансово-економічний стан та може бути формально оцінена на основі таких наукових підходів, як:

1. Економічний підхід. Ефективність розглядається як економічність та фізична результативність діяльності підприємства.
2. Фінансовий підхід. Ефективність визначається співставленням витрат з ефектом грошових потоків підприємства.
3. Вартісний підхід. Ефективність оцінюється результативністю створюваної підприємством його ринкової вартості.
4. Процесний підхід. Ефективність досягається удосконаленням процесів які забезпечують функціонування усіх видів діяльності підприємства.
5. Комплексний підхід. Ефективність розглядається комплексно за допомогою системи фінансових, вартісних та нефінансових показників результативності діяльності підприємства – системи стратегічних числових показників КРІ (скорочення від англ. «key performance indicators» – ключові показники ефективності).

В сучасній економічній науці та практиці сформована система

основних показників оцінювання економічної ефективності діяльності підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Система основних показників оцінювання економічної ефективності діяльності підприємства

№ з/п	Показники	Формули розрахунку показників
1	Рентабельність активів	Чистий прибуток / Середньорічна вартість активів
2	Рентабельність продаж	Операційний прибуток / Дохід
3	Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал
4	Валова рентабельність	Валовий прибуток / Дохід
5	Ресурсомісткість	Витрачені ресурси / Дохід
6	Ресурсовіддача	Дохід / Середньорічна вартість активів
7	Вільний грошовий потік	Чистий прибуток + Амортизація – Капітальні вкладення + Δ Оборотного капіталу + Отриманні займи – Видані займи
8	Чиста поточна вартість (NPV)	$NPV = \sum_1^n \frac{CF_1}{(1+t)^2}$ де n , t – кількість часових періодів, CF – грошовий потік, R – ставка дисконтування
9	Додана економічна вартість (EVA)	Чистий операційний прибуток – (Середньозважена вартість капіталу * Сума інвестованого капіталу)
10	Додана ринкова вартість (NVA)	Ринкова капіталізація підприємства – Вартість власного капіталу
11	Клієнтська рентабельність	Доходи від клієнта / Витрати на обслуговування клієнта
12	Вартість бізнес-процесу	Витрати на оплату праці + Амортизація + Витрати на отримання інформації + Витрати на комунікацію + ...
13	Прибуток на одного співробітника	Прибуток / Чисельність співробітників
14	Коефіцієнт достатності прибутку	Чистий прибуток / Норма галузевої рентабельності

Джерело: сформовано автором з використанням [3; 4]

На практиці використовують два основних науково-методичних підходи до оцінювання економічної ефективності діяльності підприємства – традиційний та багатофакторний. Традиційний підхід базується на класичній моделі Дюпона «Рентабельність капіталу», яка передбачає

оцінювання економічної ефективності на основі двох груп показників: узагальнюючих – показників першого рівня, які характеризують економічну ефективність діяльності підприємства в цілому та порівнюють результати з витратами усіх ресурсів, а також показників другого рівня, які оцінюють ефективність використання окремих видів ресурсів підприємства. Багатофакторний підхід передбачає використання агрегованих індексів економічної ефективності, які є складними і важкими для інтерпретації, а тому даний підхід не отримав широкого застосування в практиці оцінювання економічної ефективності підприємства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Основним принципом формування системи показників оцінювання економічної ефективності підприємства є її визначення як співвідношення між отриманим кінцевим результатом економічної діяльності підприємства (прибутком) із витраченими для його досягнення ресурсами (витратами). Разом з тим, система оціночних показників економічної ефективності діяльності підприємств повинна характеризувати не тільки досягнутий кількісно вимірюваний результат, але й спосіб за допомогою якого він був досягнутий. Формування такої системи показників потребує подальших наукових досліджень.

Література

1. Эмерсон, Г. Двенадцать принципов производительности / пер. с англ. Москва: Экономика, 1992. 216 с.
2. Поліщук І. І., Довгань Ю. В. Маркетингові аспекти управління олійно-жировими підприємствами // Вісник Херсонського національного технічного університету. 2020. № 2 (73). С. 93-100. Doi: 10.35546/kntu2078-4481.2020.2.12.
3. Dovhan Y. Assessment of the investment attractiveness (survey of Ukraine, Vinnytsia region, oil and fat industry) // Финансы. Учет. Банки. 2016. №

1 (21). С. 235-244.

4. Головенко І. П. Теоретико-методичні підходи до оцінювання економічної ефективності функціонування підприємств // Глобальні та національні проблеми економіки. Вип. 11. 2016. С. 300-303.